

korist žlahti ali deželi, ki ima plačevati stroške oskrbovanja v blaznici. Neozdravljivi in siromaški bolniki, izmed katerih je komaj polovica za razna dela v blaznici porabljiva, narejajo zarad večletnega bivanja ondod deželi, to je, davkeplačevalcem velike stroške. Skrbeti je tedaj dolžnost vsacega rodoljuba, da se vse odstrani, kar brani hitri duševni propad na umu bolnih, in da se tako deželni stroški za oskrbljevanje blaznih izdatno zmanjšajo. Skušnje učijo zdravnike, da se pred kratkim časom zblazneli tem hitreje pomirijo, čem hitreje se preselijo v dobro vredjeno blaznico in se tako odtegujejo vnanjim škodljivim uplivom. Tudi imajo zdravniki v blaznicah take zdravstvene pripomočke in naprave na razpolaganje, da morejo oni hitreje zatreti bolezen, kakor drugi zdravniki, ki se ne pečajo s takimi bolniki in tudi nimajo potrebnih pripomočkov pri roki.

Vsem tedaj, ki imajo o žalostni osodi blaznih kaj odločevati, mora biti sveta dolžnost, da prav hitro izročijo ravno na umu zbolele blaznici. Naj tedaj tako sprevidno ravnanje — kedar se pri nas bode odprla obširna nova deželna blaznica — župani, duhovniki in vsi ljudoljubi o interesu bolnih in deželnega zaklada vedno imajo pred očmi! Le malokrat so se dozdej pošiljali ravnokar zboleli v blaznico, večidel dohajajo v njo že skoro neozdravljivi, ki so bili domá prav slabo oskrbovani in so že vsled tega na umu popolnem onemogli. In prav to je bil tudi glavni vzrok, da je stara naša blaznica prenapolnena bila, ker večina tacih nesrečnih neozdravljivih blaznih ni je v stanu več zapustiti, zato pa naraščajo stroški tako silno!

Naj bi te moje besede, ki sem jih spisal iz žive ljubezni do nesrečnih naših deželanov, katerim se je pamet zmešala, in v iskreni želji, zmanjšati deželi bremena velikih stroškov, ne ostale klic upijočega v puščavi! Ako sem dosegel ta svoj namen, tolažila me bode zavest, da sem izpolnil dolžnost težkega svojega poklica.

Zabavno berilo.

Stare hiše naše Ljubljane

z zgodovinskimi črticami po gradivu pl. Radiča in dr. Lipiča.

Opisal dr. Jan. Bleiweis.

(Konec.)

Oglejmo si sedaj še cerkve naše Ljubljane.

Št. Peterska cerkev je morebiti najstarejša cerkev vse naše dežele; ona ima veliko zgodovino. V prvo je bila zidana leta 1221., leta 1385. na novo prezidana, leta 1472. po Turkih sežgana, pa zopet popravljena. Tako, kakor dandanes stoji, bila je zidana leta 1726, leta 1728. pa blagoslovljena.

Tudi naša stolna (Šenklavška) cerkev je jako stara, izvira iz l. 1288., ko je bila še podružnica Št. Peterske fare; v teku časa je bila večkrat podrtá, večkrat popravljena in razširjena; leta 1361. in 1386. je pogorela. Leta 1462. je bila po papežu Piju II. povzdignjena v čast stolne cerkve, leta 1469. po Turkih razrušena, pa potem zopet popravljena in povečšana, leta 1701. pa brez kuplje, ki je bila še le leta 1841. narejena, tako sezidana, kakor jo vidimo danes; leta 1707. je bila slovesno blagoslovljena, ko jej je bil en stolp zidan leta 1705., drugi pa 1706.

Tudi cerkev Frančiškanska ima veliko zgodovino. Na njenem mestu je izprva stala cerkev posvečena sv. Martinu, ki je že pred letom 1320. bila mi-

nihom Avgustinom izročena, leta 1494. po Turkih pokončana. Leta 1623. je bila na novo zidana Materi Božji na čast in leta 1628. blagoslovljena od škofa Chröna, leta 1631. je pogorela, potem bila zopet sezidana in leta 1785. izročena Frančiškantom.

Št. Jakobška cerkev izvira od leta 1494. Bila je takrat cerkev Avgustinov, leta 1597. pa je bila izročena Jezuitom. Novi cerkvi je položil škof Chrön temeljni kamen leta 1613.

Trnovska cerkev je bila zidana leta 1730; popolnem prezidana leta 1855.

Še neke stare hiše iz 17. stoletja ne smemo pozabiti; to je, redouta, dandanes bojišče parlamenta Kranjskega, prejšnje čase plesišče gosposko. To hišo so nekdanji deželni stanovi zidali leta 1658. jezuitom za gimnazijo zraven tadanje Jezuitske (danes Št. Jakobske) cerkve, kar še danes kaže napis nad vrati. —

Tako — potovaje križem po mestu in predmestjih — smo ogledali našo staro Ljubljano po važnejših starinskih stavbah in zgodovinskih njenih dogodbah. Imeli bi gradiva še marsikaj; al vmakniti se je treba še drugim točkam nicojšnjega programa. Zato spomine na staro Ljubljano sklenemo z opominom:

„Ti — nekdanj po obrazu svojih hiš zvana bela Ljubljana — ostani bela na veke po trojnem svojem starodavnem gëslu:

trdna kakor skala o veri svojih pradedov, —

kakor hrast neomajljiva o svestobi do vladarja, —

brez madeža čisto-bela — slovenska!“

Politične stvari.

Slovani in Italijani.

Po knjigi Ludevika Vuličevića „Slavi e Italiani dal Judri al Quarnaro.“*)

Pisatelj pripoveduje v začetku svojega dela, da je v Italiji kakor tudi v Avstrijskem Primorju mnogo ljudi, kateri ne poznajo niti rodú, niti števila, niti národnosti po Primorju bivajočih ljudstev, ali so vsaj zeló nevedni v tej zadevi. Njegov spis ni namenjen tem, ampak onim, kateri, oslepljeni od predsodkov, se klanjajo lažém in prevari in v temi dvoumnosti med saboj delajoči so v Primorju osnovali klub, katerega imenuje pisatelj „klub liberalcev“. A ti „liberalci“ so, kakor pravi on, licemerci in sleparji, in, ker so licemerci, oblačijo se v obleko kreposti, da oslepé druge, a ker so sleparji, hoté biti od drugih časteni za zasluge, katerih nimajo. Mnogo teh liberalcev, kateri so ali Nemci ali Slovani, misli, da je koristno, ako se vedó kakor Italijani, če tudi imena nasprotno pričajo, kar potrjuje, da njih italijanstvo ni družega nego umazana sebičnost.

V provinciji Primorski imajo, kakor vsakdo zná, Slovani večino, a Italijani so v manjšini, vendar po mestih imajo poslednji večino, ker so tam v materijalnem in duševnem obziru bolj trdni in složni. Zato imajo v deželnih zborih vedno prvo besedo, da preglasé slovensko večino.

Kdor bi te liberalce smatral za odkritosrčne Italijane, zeló bi se motil. Oni ne sovražijo samo Slo-

*) Celó to knjižico misli nam dobro znani gosp. F. predstaviti v nemški jezik z željo, da bi zagledala beli dan tudi v slovenskem. Naj sl. družba „Sloga“ v Gorici prevdari: ali bi jej ne bila ova knjižica voda na njen mlin ravno zdaj, ko ona tako iskreno se ustavlja navalu Italijanov na zemljo slovensko.

vanov in Nemcev, temuč tudi vse prave in poštene Italijane na Primorskem, dà, celó vlado. Pošteni Italijan je svojemu narodu v ljubezni vdan, a noče biti ni ud, ni rob nemoralnemu klubu, katerega privrženci se brigajo le za svoj dobiček, vsakega drugomišljenca zaničujejo, se srdito nosijo in stregó poltnosti ter drugim pregreham.

Glavni namen Vuličevičevi knjigi je, dokazati, da na Primorji niso le Italijani isti, kateri imajo pravico eksistirati in kakor národ napredovati, ampak da se tudi slovanski národ še ni odpovedal svojim pravicam. Vsakdo zná, da je italijanska manjšina iz jednega, in da so liberalci imenovanega kluba iz družega vzroka teptali Slovanov pravice z nogami. Kedar se v deželnem zboru oglasé Slovani, bijejo njih besede na gluha ušesa, dà, osobito v Trstu je prišlo že tako daleč, da brezsravno ljudstvo po galerijah slovanskemu govorniku žvižga in siče, — zasramovanje, katero se sicer ne prime Slovanov, temuč pade nazaj na njegove proizvodke.

„A Slovani bodo v brambo svojih pravic“ — nadaljuje pisatelj — „ta in enaka zaničevanja potrpežljivo prebili in se ne strašili še večih od sedanjih žrtev, ker tolaži jih veselo upanje, dà, gotovost, da bode kedaj tudi njim zazoril slave dan. Mnogo v zgodovinski knjigi zapisanih dejanj svedoči o duševni velikosti in nevsahljivi nadeji, kateri ste na dolgem trnjevem potu svetili temu ljudstvu, kakor voditeljici. Dolgo je vladala temu ljudstvu zima, viharna in ledena; a že se kaže njegovim očem zôra lepših dní, že se razvija tù in tam kaka cvetlica, porošena s tolikimi solzami. V spanji robstva se mu je sanjalo o slavnih dejanjih; pride, mora priti čas, kedar se te sanje vresničijo“.

Po teh in enakih premišljevanjih opomni pisatelj, da je natisu njegove knjige pred vsem dala povod izdaja neke druge knjige. To delo ima naslov: „Geschichte Triest's für die Jugend, von Jacob Cavalli“, nekega italijanskega, v Trstu bivajočega duhovnika. Ker je municipij dal premijo temu delu in ga je tudi sam založil, zato je prevzel naravno tudi odgovornost za vse nepravilnosti, katerih od konca do kraja mrgolí v tej knjigi.

Po Cavalliju so Tržačani, Istrijani in Goričani potomci Rimljanov in Benečanov, dakle rodni Italijani, a Slovani, kateri, po dr. Klunu, ker je vseh Primorcev 634.000, znašajo tri in šestdeset odstotkov, ti so usiljenci, zloglasni v zgodovini minolih stoletij zaradi svoje surovosti in neusmiljenosti. Cavalli, kakor se vidi, ne zná, da je bila nekoč dôba, ko so bili tudi Rimljani in Benečani barbari, in da so sploh ljudstva kakor posamezniki prestali dôbo brutalitete in da, ako se historiku vsakim načinom uvidi potrebno, o tem pisati, iz tega vzroka ne sme pisati z neko samozadovoljnostjo, ker smo vsi ljudje in ker je stan vsacega ljudstva v svojem početku divji ter so njega zmage zaznamovane s pustošenjem in moritvijo.

Na tem prostoru, žalibog! ni nam močí, ako tudi le v kratkem posnetku navesti vsega, s čemer učeni pisatelj dokazuje, da Tržačani, Istrijani in Goričani živé na slovanski zemlji, sklepamo dakle z naslednjimi besedami na 21. strani, izrazivši ob enem željo, da si pred natisom slovenskega ali nemškega prevoda vsakdo, ki le količkaj umeje italijanščine, omisli imenovano knjigo.

Na napomnjeni strani se bere: „Ako bi zaradi moje ostrosti kak ud Tržaškega mestnega sveta vihal nos ali se srdil, ker je morebiti meni tujcu odpovedal vse pravice, naj pomisli, da Trst stojí v Avstriji, a ne Avstrija v Trstu, in da, ako sem neznan Tržaškim svetnikom municipija, nisem tujec prebivalcem Avstrijske

monarhije. Jaz, Slovan, delujem v interesu Slovanov. Svoj pogled obračam na gore, katere obdajajo Trst, in vidim, da tamkaj že stoletja bivajo Slovani, ki gledajo rojstvo in smrt mnogih ljudi; al oni, Slovani, verujete mi, svojega sedeža ne bodo zapustili nikdar. One kójice tam gori imajo svojo zgodovino, novejšje palače nimajo nikake. Vi, kateri ljubite enakomernost, ste razrušili spomenike starodavnosti, kolikor jih je še bilo, kar je najgotovjši dokaz, da ste vi tujci. Da ste Tržačani, bile bi vam one starine svete in zapustili bi jih otrokom svojim, da bi nekoč kaj našli, na čemer bi počival njih pogled in bi si mogli priklicati minolost v spomin. Vi imate svojega Št. Justa, vsakim načinom sveto zidovje, al ob enem tudi velik grobni spominek domovini in veri; spominek, po nekoliko pogansk, po nekoliko krščansk, kar se vidi kakor v mramor vsakan protest. Vaši spomeniki starinski so Št. Just in kočje Slovanov, katere so vas videle prihajati, in katere vas bodo videle tudi odhajati. Knjigo, ki zaničuje Slovane, ste vi, municipijalni svétniki, s premijo odlikovali, in moja želja ter moja dolžnost je, pogubilno sodbo izreči o njej, ne stavljajoč v vas svoje nadeje, a tudi ne tresoč se pred vami, ker mi ne morete niti škodovati, niti mi vzeti življenja“.

Izgled Evropske Turčije

po preliminarjih Sv. Štefanskih.

Mir, ki ga je Rusija sklenila s Turčijo v sv. Štefanu, je blizo to, kar konec Turškega gospodstva na polotoku Balkanskem. Ta mrvica, ki Turčiji še ostane, pride preje ali pozneje k razdelitvi.

Poglejmo, kaj sv. Štefanski mir vzame Turčiji, da vidimo, kaj jej še ostane.

Pogodba v sv. Štefanu, sklenjena med Rusijo in Turčijo, se začne s Črnogoro brez dvombe zato, da se poslavi junaški narod Črnogorski. Knez Nikita more zadovoljen biti s tem, kar ima dobiti: Črnogora postane blizo za tretjino večja in bode skoro na pol tako velika kakor Srbija. — Srbija dobí kak šestí del več, kakor je sedaj zemlje imela.

Nova Bolgarija, katero stvari pogodba Rusije s Turčijo, pa je to, kar Turčiji vzame največ zemlje. Tista blizo 3krat tako velika zemlja, ki je bila lastnina nekdanjih Bolgarskih carov o njihovi največi moči, to ima biti nova Bolgarija. Večidel Rumelije in Macedonije pripada novi Bolgariji, ki dobí skoro da celo zapadno brežino črnega morja in nekaj tudi Egejskega morja, tako, da po obsegu ni veliko manjša od Ogerske. Ona obsega vso ono zemljo, ki je bila dose-daj prav za prav jedro Evropske Turčije.

Tako Turčija ni več celota, ampak od prejšnjega trupla le to, kar je mu kaka noga ali roka: en kos Rumelije, en kos Tesalije in Albanije in Bosne in Hercegovine; ostanke njene sklepa le še morje.

Naši dopisi.

V Gorici 5. maja. — Komaj se je končala borba v kmetijski družbi zarad tajnika — že imamo drugo — volitveno borbo v kupčijski zbornici. Gre namreč za dopolnitvene volitve, katere bodo prihodnjo sredo, dne 8. t. m. Tista italijanska stranka, ki očita Slovencem, da povsod narodno politiko uganjajo, postavila je kandidatate, ki so kost od njenih kostí. Od druge strani so postavljeni spet drugi kandidatje, katere podpirajo tudi Slovenci. Pa ne, da bi med temi kandidati bil kak Slovenec — ampak stara, poštena Goriška imena so — in vendar jih una stranka ime-